

ПАРКАН У БІЛИЙ СОРОЦІ

Звичайно, заслуги тих, хто проектував атомну станцію, хто споруджував і оснащував її серце — реактори, хто налагоджував турбіни, — на першому плані. Але й ми чогось варті. Саме таке відчуття охоплює мене, коли згадую пуск першого блока ЧАЕС. Пробний, так званий фізичний пуск. Той, який мав засвідчити життєвість цього виствору проектувальників, будівельників, наладчиків.

Так ось, для того, щоб розмістити у центральному залі усю необхідну для фізичного пуску апаратуру, потрібно було зробити дерев'яний настил. Проза, скажете? Звичайно. Але без неї теж не можна.

Було це року 1977-го. Саме тоді я перейшов із управління будівництва до ремонтно-будівельного цеху Чорнобильської атомної. За професією я столяр. Ще до служби в армії профтехучилище закінчив. Служив у Коростені на Житомирщині. Після звільнення в запас приїхав працювати у Прип'ять, де батьки вже працювали. Два роки був столяром на одній із дільниць заводу залізобетонних виробів, увесь виробничий цикл якого також був спрямований на потреби атомної станції та міста Прип'яті. А потім і безпосередньо на станцію перейшов.

У числі інших доклав рук і до отого дерев'яного настилу, високо оціненого високою урядовою комісією і особисто самим міністром енергетики та електрифікації колишнього Радянського Союзу Петром Степановичем Непорожнім. Мені навіть премію за це дали — цілих 70 карбованців. На ті часи — пристойна сума.

Брав потім участь у підготовці до пуску наступних блоків. І як столяр, і як майстер, а потім і як старший майстер усе того ж ремонтно-будівельного цеху. Цю посаду, до речі, і зараз обіймаю. Так ось, маючи причетність до всіх блоків, найбільше пам'ятаю перший. Це — пуском. Четвертий запам'ятався з іншого приводу. Тут, мабуть, усі, хто пережив 26 квітня 1986 року у Прип'яті, у своїй думці єдині. Трагедії так само, як і тріумфи, не забуваються. Хоча, чому так само? Ні, мабуть, трагічні сторінки вриваються, у пам'ять ще глибше, ще гостріше, ніж радісні.

Однак уранці 26 квітня про трагедію рядові робітники ще нічого не знали. Тим більше я, який у п'ятницю, тобто якраз напередодні, оформив чергову профспілкову відпустку.

До цієї події готувався довго. Працював саме на головному корпусі. Ладнали теплоізоляцію, встановлювали риштування для того, щоб потім їх використовували при веденні робіт люди із цеху централізованого ремонту. Словом, справ вистачало. І всі, як правило, були невідкладні. Та, нарешті, начальник нашого цеху, зваживши усі «за» і «проти» і, мабуть, цілком логічно вирішивши, що всього ніколи не переробиш і що незамінних людей, звичайно ж, немає, махнув рукою, як відрубав:

— Оформляй відпочинок. Не заперечую. А через місяць повернешся з новими силами.

Так, у п'ятницю, 25 квітня, я став відпусником. Як усі ті, хто не звик їздити по будинках відпочинку, на перший же день відпустки

роботу запланував — поїхати у село Білу Сороку допомогти матері по господарству. Біла Сорока — це в Білорусії. Але ж Прип'ять від сусідньої республіки за якийсь десяток-другий кілометрів знаходиться.

Автобусне сполучення тоді було непогане, отож потрапити до Білої Сороки, яка зараз опинилася у ближньому зарубіжжі, ніякої проблеми не становило. Однак цього разу подорож виявилася не такою простою, як завжди. Субота, на яку намітив її, припала на 26 квітня 1986 року. Але про все, як кажуть, по черзі.

Із сусідами по поверху (а я мав трикімнатну в одному з багатоквартирних будинків) ми жили дружно. Телефон був тільки в мене, отож нерідко доводилося гукати до апарата того чи іншого — Крупку, Верескуна, Іващенко, їхніх дружин. Усі вони, до речі, працювали на станції. Вася Верескун — будівельником. Він прийшов на ЧАЕС порівняно недавно і стажувався на четвертому блоці. Саме в ніч із п'ятниці на суботу закінчив зміну і прийшов додому. Власне, повинен був прийти, а чи прийшов, те мені довелося з'ясовувати десь о третій чи четвертій райку. Телефонний дзвінок був із станції:

— Твій сусід вдома?

Хоча в таку пору, як правило, людей не шукають, але чогось, надзвичайного я не відчув. Мало що...

Пішов до Василя. Подзвонив у двері — він відчинив.

— Ти вдома? — питаю. — Когось із станції цікавить.

— Як бачиш, — відповідає. — Іти до телефону?

— Не гукали. Цікавляться тільки, чи вдома.

Після того, як я відповів, той, хто телефонував, подякував і поклав трубку. Потім ми зрозуміли, що після вибуху усіх, хто працював уночі, розшукували, аби переконатися, що з ними нічого не сталося. Адже перші жертви, перші потерпілі з'явилися уже в перші хвилини після аварії.

Приблизно о 7-й ранку прийшов до мене двоюрідний брат Михайло. Саме з ним ми збиралися до Білої Сороки. Він служив у міліції — у медвितверезнику. Але саме теж був у відпустці. І все ж дещо вже чув.

— Що там у вас на станції сталося? — питає.

— А що? — здивувався і водночас стривожився я. — Невже щось із реактором?

— Та ні. Якись баки нібито розірвало. Наших скликали, але мене, як відпускника, залишили в спокої. Якби щось серйозне, мабуть, і з відпустки відкликали б.

У цих братових міркуваннях була логіка, тому я заспокоївся. До речі, на станції часом скидали зайву пару, отож досить відчутні «звукові ефекти» нікого не дивували. Їх можна було почути і вдень, і вночі. І ми з Михайлом вирішили діяти за узгодженим напередодні планом.

Та життя почало одразу вносити свої корективи. На автобусній станції довідалися, що рейс Мозир — Прип'ять відмінено. Це, звісно, нас не порадувало, але й не настільки розчарувало, щоб змусило відмовитися від задуманого. Пішли пішки. У Нових Шепеличах, які від Прип'яті кілометрів за шість, дорога була перекрита державтоінспекцією. Автотранспорт у бік Прип'яті не пропускали. Через кілька кілометрів у селі Бинівці автобус «Мозир — Прип'ять» стояв. До кінцевого пункту не дійшов, але назад їхати ніхто не забороняв.

Зрозуміло, нас почали точити сумніви. З доброго дива рух ніхто не перекриватиме. Але в Михайла в руках був уже згаданий вище «козир» — якби щось надто серйозне, його як працівника міліції навряд чи відпустили б «догулювати» відпустку. Чому його не затримало керівництво, я й досі не знаю. Може, для того, щоб не сіяти зайвої паніки. Може, з самого ранку ще не було ніякої вказівки щодо відпускників. Словом, доїхали ми без пригод до Білої Сороки.

У селі, щоправда, довелося заспокоювати людей. Чутки до них про щось нехороше уже дійшли. А багато хто із Білої Сороки працював на Чорнобильській атомній, тобто аварія була тут для людей не просто бідою загальною, але й конкретно загрожувала здоров'ю чи життю близьких та рідних. Хіба ж знали тоді мешканці Білої Сороки та й ми, що жити цьому селу залишилися лічені дні?

Якби те знали хоча б ми, то, може, й заспокоювали для годиться знайомих, але займатися домашньою роботою навряд чи стали б. Ні, ми нічого не знали конкретно. Може, те й на добро обернулося: хоч останню суботу провели із сільчанами у рідних домітках без зайвої паніки.

Не просто без паніки, а зовсім спокійно ми з Михайлом цілий день приймали сонячні та повітряні ванни. Було по-літньому тепло. Пороздягавшись до пояса, робили на моєму батьківському обійсті паркан. Чесно кажучи, приймали ми не тільки перший того року весняний загар, але й дещо суттєвіше — сорокаградусну. З відповідною закускою. Може, це дещо послабило вплив радіації. Кажуть, нібито допомагає кляте зілля з іншою клятистою справлятися. Мабуть, є якийсь смисл у всім відомому: «Клин клином...».

Однак уже наступного дня, в неділю, наш відносний спокій був порушений. Приїхав у село ще один родич — чоловік моєї троюрідної сестри Віссаріон. Працював він на допоміжних спорудах реакторного відділення четвертого енергоблока. Там, говорить, усе зруйновано. Сам бачив. А людей із Прип'яті евакуюють. У Білій Сороці Віссаріон з'явився приблизно о 17-й годині. Так що у цей час евакуація йшла повним ходом. У цьому ми самі пересвідчилися.

У Віссаріона була легкова автомашина. Разом з ним та чоловіком моєї молодшої сестри ми й вирушили в неділю в Прип'ять. Мене хвилювала доля своєї родини — дружини та дочок. До міста, як і слід було сподіватися, нас не впустили. Новою об'їзною дорогою, що була введена в дію незадовго перед аварією, доїхали до відділу робітничого постачання. А звідти я зробив своєрідний крос додому. Це кілометрів два всього. Для мене, якому ішов тоді тридцять перший рік і який займався бігом та лижним спортом, така відстань була, зрозуміло, дрібницею. Я навіть, дотримуючись правил і розуміючи небезпечність становища, жодного вдиху ротом не зробив.

У під'їзді свого будинку зустрів одного із сусідів Валерія. Його, виявляється, залишили для ліквідації наслідків аварії. Куди евакуйовані наші родини, він, на жаль, певно не знав. Нібито в Поліське.

До квартири я не потрапив: ключа не було. Отож, у чому був, поїхав до Поліського. Мене, як і всіх, хто їхав із Прип'яті, проводжало зловісне світіння від реактора четвертого блока. А в небі висіла чорна димова хмара. Тепер ми знаємо, що то були продукти горіння графіту.

До Поліського приїхали вночі і нічого до пуття не довідалися. Поїхали на Іванків, де був розгорнутий штаб цивільної оборони. Там переговорив із якимось старшим офіцером, який сказав, що був на станції і встиг «схопити» не менше десяти рентгенів, а може, і всі двадцять.

— Про Прип'ять можете забути. У ній жити вже не доведеться,— сказав він. Але це була просто констатація факту. Важкого, може,

й трагічного, але тільки констатація. Паніки в голосі офіцера я не відчув. І це вселяло надію.

Із цим офіцером пішов я до гуртожитку на нічліг. А вранці довідався уже від представниці партійних органів, що мені треба все-таки їхати до Поліського, де повинні бути списки евакуйованих із зазначенням, куди кого поселили. Виявилось, що моя дружина з дочками у селі Радомці, де я їх після серії пригод у дорозі під вечір у понеділок знайшов.

Два дні прожили у Радомці у якихось дідуся та бабусі, а потім поїхали на Київ. Добре, що відпускні я одержав. У Києві затримуватися нам не було сенсу, отож стала для нас столиця транзитним пунктом по дорозі в Крим. Чому в Крим? Бо там, неподалік від Джанкою, жила моя теща і мати моєї дружини Еваліни. Так ми несподівано подарували їй зустріч із внучками — восьмирічною Тетянкою та шестирічною Надійкою.

Якби не така причина приїзду, радість зовсім була б незахмарена. Але й так пожили, погостювали. Згадала дружина юність свою, навчання в Сімферополі, де свого часу закінчила професійно-технічне училище і здобула спеціальність кухаря. Вона за фахом і працювала до самої аварії у їдальні на станції. Для тієї їдальні уже нове приміщення було побудоване. Бігала Еваліна дивитися-милуватися, як там буде зручно працювати. Не випало...

Після закінчення відпустки я почав активні спроби працевлаштуватися. Повернувся в Поліське, де сказали, що ремонтно-будівельному цехові поки що робити нічого.

Сфотографувався, одержав тимчасове посвідчення, бо дружина збиралася в евакуацію настільки поспіхом, що й документи вдома залишила. Та, власне, сподівалася, як і більшість людей, що той виїзд на кілька днів, що все незабаром стане на свої місця.

У кінці червня — на початку липня з'їздив я на станцію разом із братом, який там працював. Бачив безліч різної техніки, розриту землю на місці колишніх зелених насаджень та чагарників. Побував у селі Соколах, де дислокувався ремонтно-будівельний цех, у Зеленому Мисі на кораблях. Але роботи мені так і не запропонували.

Оскільки чекати я не хотів, то й вирішив скористатися офіційно наданою можливістю влаштуватися на іншій атомній станції. Їздив на Південно-Українську та Запорізьку. Ні там, ні там не сподобалося. Мабуть, поліщуківі степи протипоказані. Так опинився в Росії на Нововоронезькій АЕС — одній з перших у колишньому Радянському Союзі. Перший блок там був побудований ще 1958 року. Влаштувався, одержав квартиру. Працював, як і на ЧАЕС, у ремонтно-будівельному цеху. А потім щось із зором сталося — потрапив у лікарню. Почала і дружина хворіти. І вирішили ми повернутися до рідних місць. На початку весни 1987-го знову став майстром рембудцеху ЧАЕС.

Тоді вже ремонтникам роботи вистачало. В основному вона була зв'язана з дезактивацією. Знімали покриття на всіх блоках, настилали нове. Багато допомагали мобілізовані. Давали часом і по сотні чоловік для виконання певного обсягу тієї чи іншої роботи. Доводилося ставити перед ними конкретні завдання. І самому, звичайно, не відсиджуватися, а бути поруч. Контролювати, уточнювати характер робочих процесів. Тепер це все уже в минулому, як і життя у Прип'яті, яке десять років тому обірвав вибух на четвертому блоці.

Прип'ять забути не можу. Кілька разів відвідував свою стару квартиру. 1986 року забрав частину посуду. Килимів не брав. А через два роки їх уже не було. Хтось «похазяйнував» без мене. Торік

уже й дивана-ліжка не було. Прикро, що й міліція не змогла вберегти майно від мародерів. Інша справа, якщо воно було радіоактивно забрудненим. Тоді йому місце на звалищі радіоактивних відходів. Але, на жаль, багато чого вивозилося з Прип'яті і повз справжніх господарів, і повз міліцію.

Часом буваю і в Білій Сороці, що в сусідній Білорусі. Стрічаю декого із земляків. Один сусід щороку приїздить туди. Живе кілька днів у своїй, тепер порожній хаті. Збирає гриби, ловить у Дніпрі рибу. Каже, що за день-два від радіоактивних харчів не помре. Та й невідомо, чи все там таке вже брудне. Є ж бо в Білій Сороці і самосели, які там живуть постійно. Обробляють городи, полюють на дичину, заготовляють на зиму різні лісові дарунки — ягоди, гриби. Лікарські трави збирають.

А на обійсті моїх батьків і досі стоїть зроблений нами з двоюрідним братом Михайлом паркан. Уже посірів від дощів і вітрів. Прийняв на себе частину радіаційного фону зони відчуження, ставши сам у тій зоні, наче ув'язненим. А водночас і пам'яттю про перший день аварії, своєрідним пам'ятником.

ПІСЛЯМОВА

Старший майстер ремонтно-будівельного цеху ЧАЕС Юрій Приходько — виходець із родини працівників станції. З неї пішли на пенсію і зараз мешкають у Києві його батьки Олексій Трохимович та Ганна Василівна. Ліквідатором у цеху дезактивації був рідний брат Микола, який 1988 року також перебрався до столиці.

А Юрій став мешканцем Славутича. Тут, в одному з фізкультурно-оздоровчих комплексів працює його дружина. Старша дочка Тетяна вчиться в торговельному технікумі у Чернігові, молодша Надія — десятикласниця.

Якщо відкинути спогади, які повертають у неповторні роки доаварійної молодості і трагічну весну та літо 1986 року, невлаштованість перших післяаварійних місяців, то єдине, чого не вистачає Юрію зараз, — то це часу. Він — великий любитель «тихого» полювання, а ось вибратися по гриби протягом минулого року вдалося всього двічі...

